

hívei azonban szigorúan ügyeltek a konspiráció legelembb szabályainak betartására és betartatására. Csoda, hogy a kilétéről tudomást szerzett magyar segítőtársak is hallgattak. Így Rydz-Śmigły tíz hónapon át nyugodt körülmények között készülhetett arra, hogy kijutva a németek által megszállt Lengyelországba, bekapcsolódhasson az ellenállási mozgalomba, s akár életének feláldozásával is lemossa az 1939 szeptemberében nevére tapadt szennyet, tisztázza akkor játszott szerepét.

Két kísérőjének segítségével 1941. október 25-én Rozsnyónál szökött át a szlovák–magyar határon, és november elején ért Varsóba. Vállalkozásának tulajdonképpeni célját azonban nem tudta elérni. A föld alatti harcba még közlegényként se tudott bekapcsolódni. Varsóba érkezése után egy hónappal szívrohamban meghalt. Halála okot adott különféle mendemondákra.

Ahogy Magyarországon és Lengyelországban álnéven élt, eltemetni is álnéven temették el. Egykori bajtársai, későbbi tábornoktársai, majd riválisai, Władysław

Sikorski tábornok szarkofágja a krakkói Wawel székesegyházának kriptájába került, Kazimierz Sosnkowski tábornok hamvait a varsói Szent János katedrálisban helyezték el. Edward Rydz-Śmigły Varsó történelmi temetőjében található sírhalmja is méltó környezetben áll: az 1939 szeptemberében és az 1944-es varsói felkelésben elesett hősök parcelláinak közelében.

A síron ma a hitleristák kijátszására szolgáló név – Artur Zawisza – alatt az igazi is olvasható. De miért pont Artur Zawisza? Akik ezen a néven Edward Rydz-Śmigły marsallt 1941 decemberében eltemették, pontosan tudták, ki az igazi Artur Zawisza. A lengyel áldozatkésztséget jelképező összeesküvő diák, aki az 1830-31-es lengyel szabadságharc leverése után két évvel a legreménytelenebb helyzetben tért vissza harcolni a már csak nevében létező Lengyel Királyságba, ahol maroknyi partizáncsapata élén fogságba esett. Az orosz hadbíróóság halálra ítélte. Varsóban akasztották fel és temették el. Majdnem ugyanott, ahol Rydz-Śmigły.

KÁLNAY ADÉL

Hamvadó idő

*Látta nagyanyámat valaki,
amikor kezét a kilincsre tette,
és benyitott a homályos szobába?
Nagyapám már ott feküdt az ágyon,
az utolsó mosoly szája szögletében,
kezét összekulcsolva szépen,
ahogy feküdni szoktak az álmodók,
akiknek szép képeket vetít a
hosszú éjszaka.
Akkor nagyanyám odament az ágyhoz,
és végighúzta kezét a hideg homlokon...
Ki látta azt a kezét,
ráncaiban a nehéz éveket?
És már ment is, nem időzött,
mert dolog volt nagyapám körül,
tenni kellett a gyertyákat, virágot,
ott volt még a tükör is takaratlan.
Meg sem állt a barna fényű kép előtt,
amelyen mirtusszal fején illeszti arcát
ahhoz a szép férfiarchoz.
– mert olyan szép ember volt a nagyapád,
hogy amikor a boltba belépett
Ki látta nagyanyámat, amikor piros*

*arccal cukrot mért a boltban?
Mézszőke copfjai lesöpörték az
elszóródott szemeket a pultról,
és nem mert az ajtóra nézni,
ha az a szép ember lépett be rajta.
Egyszer a kezük összeért,
és sima volt még az a kéz,
mint a bársony.
Csak arrébb rebbent,
nem menekült,
hanem ott maradt ötven évig,
rebbenésnyire tőle.
Ki látta azokat az éveket?
Ki látta bennük nagyanyámat,
ahogy hordozza csendben terheit,
aztán végül már inkább csak álldogál,
ablaknál, kerítésnél, temetőben,
vagy a buszra várva álldogál a
permetező esőben, könnyű szélben,
és megadóan tűri szótlanul,
ahogy lassan szürke port szór
hajába a hamvadó idő...*